

منظومه جوادی

در علم صرف عربی

ف. عربی را با شعر بیاموزیم

مجرد ده اسم از ثلاثی بیگار
چهارش چو پنج است و پنجش چهار
مزید از ثلاثی چو دریای نیل
ما سی اقل و رباعی قلیل

مصنّف: سیدجواد جوادی

بهار ۱۳۹۳

سرشناسه	جوادی، سیدجواد، ۱۳۳۴.
عنوان و نام پدیدآور	منظومه جوادی در علم صرف عربی: صرف عربی را با شعر
بیاوموزیم/ مصنف سیدجواد جوادی.	
مشخصات نشر	نظرآباد، سیادت، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	۱۱۲ ص.
شاب	۹۷۸-۶۰۰-۷۳۳۳-۱۵-:
سبب فهرست‌نویسی: فیبا	
عنوان دیگر	صرف را با شعر بیاوموزیم.
موضوع	زبان عربی - صرف و نحو - شعر
موضوع	زبان عربی - راهنمای آموزشی - شعر.
رده‌بندی کنفر	۱۳۹۳ ۸م۹ ج/۶۲۰۳PJ:
رده‌بندی دیویی	۷۵۰۷/۹۲:
شماره کتابشناسی ملی	۳۴۳:

انتشارات سیادت

تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۷۱۳۵ - ۰۲۶۴۵۳۶۲۴۱۲

Siadat.nashr@yahoo.com

منظومه جوادی

مصنف: سیدجواد جوادی

نوبت چاپ: اول

چاپ: بهار سال ۱۳۹۳
صفحه آرای: ربابه الطافی پور اصل
ناظر فنی چاپ: ناشر
شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

حق هرگونه چاپ و انتشار فقط برای ناشر محفوظ است.

قیمت: ۶۵۰۰ تومان

فهرست

مقدمه ناشر.....	۱۳
مقدمه.....	۱۵
سخن مکتف.....	۱۶
کلمات غریب بر سه گونه است.....	۱۷
معنای اصطلاحی تصنیف.....	۱۷
اسم سه بنا و فعل دو بنا دارد.....	۱۷
معانی لغوی و اصطلاحی فعل.....	۱۸
معانی لغوی و اصطلاحی میانه یافتن در صرف.....	۱۸
اسماء ثلاثی مجرد ده وزن دارد.....	۱۹
اسماء رباعی مجرد پنج وزن دارد.....	۱۹
اسماء خماسی مجرد چهار وزن دارد.....	۱۹
شناختن اُسماء و أفعال سالم و غیر سالم.....	۲۰
شناختن اُسماء و أفعال مُعتل.....	۲۰
کلیه اُسماء و أفعال هفت نوعند.....	۲۰
فعل ثلاثی مجرد شش باب دارد و شناختن باب، اصول و فروع آن.....	۲۱
فعل ثلاثی مزید را ده باب مشهور است.....	۲۱
شناختن همزه قطع و فصل.....	۲۲
فعل رباعی مُجرد یک بنا و مزیدفیه آن سه بنا دارد.....	۲۲
اسم یا مصدر است یا غیرمصدر.....	۲۲

۲۳.....	نه چیز از مصدر مشتق می‌شود.....
۲۳.....	فعل صحیح و سالم از باب نَصَرَ یَنْصُرُ.....
۲۳.....	دستور ساختن فعل مضارع.....
۲۴.....	علامه ضارر افعال.....
۲۶.....	ذو و عمل حروف ناصبه.....
۲۶.....	عدد و عمل حروف ناصبه.....
۲۶.....	دستور ساختن صیغه امر.....
۲۷.....	همزه‌ی وصل.....
۲۷.....	شناختن فعل لازم و متعدی.....
۲۷.....	فعل معلوم و مجهول.....
۲۸.....	قاعده‌ی مجهول ساختن فعل ماضی.....
۲۸.....	قاعده‌ی مجهول ساختن فعل مضارع.....
۲۹.....	قاعده‌ی مجهول ساختن امر حاضر.....
۲۹.....	شناختن نون تأکید ثقیله و خفیفه و عمل آنها و شناختن حلال آنها.....
۳۰.....	اوزان اسم فاعل و اسم مفعول از فعل ثلاثی مجرد.....
۳۰.....	اوزان اسم فاعل و مفعول از فعل ثلاثی مزید و رباعی.....
۳۰.....	اوزان صفت مشبیه.....
۳۱.....	اوزان صیغه‌ی مبالغه.....
۳۱.....	از وزن فَعَلَ - یَفْعُلُ معتل الفاء نیامده است.....
۳۱.....	مثال واوی از باب ضَرَبَ - یَضْرِبُ.....

مثال یایی از باب ضَرَبَ - يَضْرِبُ	۳۲
مثال واوی از باب عَلِمَ - يَعْلَمُ	۳۳
مثال واوی از باب حَسِبَ يَحْسِبُ	۳۴
مثال واوی از باب شَرَفَ - يَشْرَفُ و ضَرَبَ - يَضْرِبُ	۳۴
اجوف واوی از باب نَصَرَ يَنْصُرُ	۳۴
اجوف یایی از باب ضَرَبَ يَضْرِبُ	۳۶
أجوف واوی از باب عَلِمَ يَعْلَمُ	۳۷
ناقص واوی از باب نَصَرَ يَنْصُرُ	۳۸
ناقص یایی از باب ضَرَبَ يَضْرِبُ	۴۰
ناقص واوی از باب عَلِمَ - يَعْلَمُ	۴۱
ناقص یایی از باب عَلِمَ - يَعْلَمُ	۴۱
ناقص واوی از باب شَرَفَ - يَشْرَفُ	۴۱
ناقص یائی از باب مَنَعَ - يَمْنَعُ	۴۲
ناقص از باب حَسِبَ - يَحْسِبُ نیامده است	۴۲
لفیف مفروق از باب ضَرَبَ - يَضْرِبُ	۴۲
لفیف مفروق از باب عَلِمَ - يَعْلَمُ	۴۳
لفیف مفروق از باب حَسِبَ - يَحْسِبُ	۴۳
لفیف مقرون از باب عَلِمَ - يَعْلَمُ	۴۴
لفیف مقرون از باب ضَرَبَ - يَضْرِبُ	۴۴
مهموز الفاء صحیح از باب نَصَرَ - يَنْصُرُ	۴۴

- مهموز العين صحيح از باب مَنَعَ و عَلِمَ ۴۵
- مهموز اللام صحيح از باب مَنَعَ و ضَرَبَ ۴۵
- مهموز العين مثال از باب ضَرَبَ - يَضْرِبُ ۴۵
- مهموز اللام أجوف از باب ضَرَبَ - يَضْرِبُ ۴۶
- مهموز ناء ناقص از باب ضَرَبَ - يَضْرِبُ ۴۶
- مهموز العين لفيف مفروق از باب ضَرَبَ - يَضْرِبُ ۴۶
- مهموز الفاء يفت مقصور از باب ضَرَبَ - يَضْرِبُ ۴۶
- مهموز الفاء مضارع از باب ضَرَبَ - يَضْرِبُ ۴۷
- مضاعف از باب نَصَرَ - يَنْصُرُ ۴۷
- مضاعف از دو باب ضَرَبَ - يَضْرِبُ عَلِمَ - يَعْلَمُ ۴۸
- شناختن مصدر ميمي و اسم زمان و مكان از دل ثلاثي مجرد ۴۹
- شناختن اسم آلت و ملحقات آن ۵۰
- مصدر ميمي و اسم زمان و مكان از ثلاثي مزيد فاعل و مفعول ۵۰
- قواعد و معاني باب افعال ۵۱
- مثال واوی از باب افعال ۵۲
- مثال يائي از باب افعال ۵۲
- أجوف واوی از باب افعال ۵۲
- أجوف يائي از باب افعال ۵۳
- ناقص واوی از باب افعال ۵۴
- لفيف مفروق از باب افعال ۵۴

۵۴	لَیْف مَقْرُون از باب اِفعال
۵۵	مُضَاعَف از باب اِفعال
۵۵	مَهْمُوز الفاء از باب اِفعال
۵۵	قواعد و معانی باب تَفْعیل
۵۶	ناقص یائی از باب تَفْعیل
۵۶	قواعد و معانی باب مُفَاعَلَة
۵۶	ناقص یائی از باب مُفَاعَلَة
۵۷	مُضَاعَف از باب مُفَاعَلَة
۵۷	قواعد و معانی باب اِفْتِعَال
۵۷	مثال واوی و یائی از باب اِفْتِعَال
۵۸	أَجَوَف واوی از باب اِفْتِعَال
۵۸	أَجَوَف یائی از باب اِفْتِعَال
۵۸	ناقص یائی از باب اِفْتِعَال
۵۹	مُضَاعَف از باب اِفْتِعَال
۵۹	قواعد و معانی باب اِنْفِعَال
۶۰	أَجَوَف واوی از باب اِنْفِعَال
۶۰	ناقص یائی و لَیْف مَقْرُون از باب اِنْفِعَال
۶۱	مُضَاعَف از باب اِنْفِعَال
۶۱	قواعد و معانی باب اِسْتِفْعَال
۶۱	مثال واوی از باب اِسْتِفْعَال

۶۱.....	اجوف واوی از باب اِسْتِفْعَال
۶۲.....	ناقص یائی از باب اِسْتِفْعَال
۶۲.....	لقیف مقرون از باب اِسْتِفْعَال
۶۲.....	مُضَاعَف از باب اِسْتِفْعَال
۶۳.....	قَاعِدَه و معانی باب تَفَعُّل
۶۳.....	ناقص یائی از باب تَفَعُّل
۶۴.....	مُضَاعَف از باب تَفَعُّل
۶۴.....	قواعد و معانی باب تَفَاعُل
۶۴.....	ناقص واوی از باب تَفَاعُل
۶۵.....	ناقص یائی از باب تَفَاعُل
۶۵.....	مُضَاعَف از باب تَفَاعُل
۶۵.....	قاعده‌ی یازده حرف در باب تَفَعُّل و تَفَاعُل
۶۶.....	قاعده‌ی یازده حرف مذکور در باب اِفْتِعَال
۶۷.....	دو قاعده دیگر در باب اِفْتِعَال
۶۷.....	قواعد و معانی باب اَفْعَال و اَفْعِلَال
۶۸.....	وزن اَفْعَال رُبَاعِی
۶۸.....	چهار باب غیر مشهور از فعل ثلاثی مزید فیه
۶۸.....	قاعده متعدی کردن ذَهَبَ با حرف بَاء
۷۰.....	مجموعه اشعار دفتر دوم مصَنَّف
۷۱.....	معنای تصریف

۷۱	.....	أقسام فعل
۷۱	.....	هر فعلی یا مجرد است یا مزید
۷۲	.....	اوزان ماضی و مضارع فعل های ثلاثی مجرد
۷۳	.....	فعلها ثلاثی مزید
۷۳	.....	فعل های بسی مزید
۷۳	.....	أفعال لازم است یا متعدی
۷۴	.....	طریقه ی متعدی ساختن افعال
۷۴	.....	معنای فعل ماضی
۷۴	.....	شناختن فعل ماضی معلوم
۷۵	.....	طریقه ی مجهول ساختن أفعال بسی
۷۵	.....	طریقه ی ساختن أفعال مضارع و وجه تسمی ای ظروف اتین
۷۶	.....	شناختن أفعال مضارع معلوم
۷۶	.....	شناختن أفعال مضارع مجهول
۷۶	.....	منصوب و مجزوم شدن فعل مضارع
۷۷	.....	ساختن امر حاضر
۷۷	.....	شناختن همزهی قطع و وصل
۷۸	.....	قاعده أبوابی که با دو تاء آغاز می شوند
۷۸	.....	قاعده حروف مطبقة در باب إفتعال
۷۹	.....	قاعده ی سه حرف (زاء، دال و ذال) در باب إفتعال
۷۹	.....	شناختن نون خفیفه و ثقیله و محل آنها در أفعال

۷۹	دلالت ضمه بر «واو»، کسره بر «ياء» و «الف بر فتحه»
۷۹	ساختن اسم فاعل و اسم مفعول از فعل ثلاثی مجرد
۸۰	صفت مشبیه بر وزن فَعِيل به معنای اسم فاعل و اسم مفعول
۸۰	ساختن اسم فاعل و مفعول از فعل ثلاثی مزید و رباعی مجرد
۸۱	نام‌ریک و دو حرف مضاعف
۸۲	فک و دغام فعل مضاعف
۸۲	معتلات هت و ع اسم
۸۲	معتل مثال
۸۴	قاعده فعل معتل مثال در باب اِفْتِعَا
۸۵	فعل معتل اجوف
۸۵	مجهول کردن فعل معتل اجوف
۸۶	نون خفیفه و ثقیله در فعل معتل اجوف
۸۶	فعل معتل اجوف در ثلاثی مزید
۸۶	شرایط مجهول ساختن افعال مذکور
۸۷	امر حاضر باب‌های مذکور
۸۷	اسم فاعل و مفعول از فعل معتل اجوف در ثلاثی مجرد و مزید
۸۸	فعل معتل ناقص (معلوم، مجهول، اسم فاعل و مفعول)
۸۹	حالت رفع، نصب و جزم فعل مضارع معتل ناقص
۹۰	حکم نون خفیفه و ثقیله در افعال ناقصه
۹۰	ساختن اسم فاعل و مفعول از افعال ناقص

۹۱	..... ساختن اسم مفعول از فعل معتل ناقص
۹۱	..... ساختن وزن فَعُول و فَعِيل از معتل ناقص
۹۱	..... فعل معتل لفیف مقرون
۹۲	..... فعل معتل لفیف مفروق
۹۳	..... فصل فعل مجهول
۹۴	..... مهموز و باب‌های مختلف ضَرْب - یَضْرِبُ و نَصَرَ - یَنْصُرُ و غیره
۹۶	..... قاعده ی مهموز در باب یتعال
۹۷	..... اسم زمان و مکان و فعل مضارع و منقّل می‌آید
۹۸	..... وزن اسم زمان و مکان در ثلاثی منقّل
۹۸	..... قواعد اسم آله در مشتقات
۱۰۱	..... باب حروف
۱۰۲	..... اسماء اشاره
۱۰۲	..... اوزان جمع مکسر
۱۰۹	..... أمثله برخی اوزان صفة مشبیه

با نام و یاد ذات هستی بخش

کتاب حاضر شامل قسمتی از اشعار عالم جلیل القدر و شاعر کم نظیر حضرت سید جواد الاسلام سید جواد جوادی در باب آموزش صرف عربی است. از آنجایی که امروزه آموزش زبان عربی به ویژه قواعد مربوط به صرف و نحو مورد اهتمام و اقبال اساتید این حوزه است و فراگیری این علوم در جهت آموزش زبان قرآن کریم بوده و موجب ارتقای فهم مفاهیم و اصول اسلامی و سایر علوم مرتبط با زبان و ادبیات عرب می گردد، این انتشارات تصمیم گرفت که با حول و قوه الهی این اثر ارزشمند را به چاپ برساند. امید است مورد توجه و استفاده علاقه مندان قرار گیرد. چند نکته قابل تأمل:

الف) این کتاب شامل نوشته های دفتر اول و دوم مؤلف است که دفتر اول در سال ۱۳۷۰ به صورت مستقل به چاپ رسید و هدف از تجدید و دو دفتر در یک کتاب، ارتباط قواعد صرفی و تکمیل مباحث دفتر اول است.

ب) شاعر گرانقدر دارای هزاران بیت شعر به زبان های عربی - فارسی و ترکی است که امیدواریم این آثار ارزشمند را به چاپ برسانیم.

ج) پر واضح است که خاصیت شعر، موجز و فنی بودن آن است، لذا اثر بر روده شده در این کتاب نیاز به تدبّر و دقت بیشتری دارد و امید است در آیند نزدیک شرح این ابیات نیز با کمک اهل فنّ توسط این انتشارات به چاپ برسد.

د) خوانندگان گرامه، می توانند پس از مطالعه این کتاب دیدگاه های خودشان را از طریق ایمیل siadat.nashr@yahoo.com ارسال فرمایند.

مدیر مسئول انتشارات سیادت

محمد شقاقی

با نام و یاد آفریدگار بی‌همتا، آفریدگاری که هیچ قلمی یارای وصف جمال و کمال و قدرت بی‌انتهایش را ندارد و هیچ حسابگری توان شمارش نعمتهایش را نتواند، آری هم اوست که آدمی را آفرید تا جمال و کمال خود را در آن بیند و با دمیدن روح جاودانه‌اش انسان را ماندگار کرد.

خدای بزرگ را با جزانه و فروتنانه می‌ستایم که به این حقیر سراپا تقصیر توانی عنایت فرموده و با بهره‌گیری از الطاف گرانمایه‌اش اشعاری در عرصه آموزش صرف عربی در زبان قرآن کریم است بسراییم. ناگفته نماند که دفتر اول اشعارم در بهمن ماه ۱۳۷۰ به چاپ رسید و در این مجموعه علاوه بر آنها در تکمیل قسمتی از مباحث صرف عربی اشعاری را افزودم امیدوارم این کتاب که با همت انتشارات سیادت وابسته به انجمن عربی به چاپ می‌رسد مورد توجه اقبال همه‌ی دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان قرار گیرد.

سیدجواد رادی

زمستان ۱۳۹۲ شمسی

بسم نام ز پی بسمله
 بعد از آن چه فرست است این کلام
 آل علی با صلوات اینهما^۱
 سیدم از دوده‌ی طافنا ب
 با کمک حضرت یزدان شریع
 خواندمش الفیه هم اسم کتاب
 فائده‌اش ظاهر و هم معنویست
 کاشف سرّ است به هر مُهتدی
 بر من و بر کاتب و قاری فلک^۲

یافته هر شیء به آن تکمله
 باد بر آن احمد و آتش سلام
 و آنچه شناسانده خدا زان به ما
 نام جواد است و جوادِ نَسَب
 می‌کنم این صرف ز اصل و فروع
 نقطه چو یاقوت و خطش لعل ناب
 گداز تصریف ورا محتویست
 بر هر که از بالآخر مُتدی
 رحمت یزدان برود ملک

۱. امام حسن و حسین علیهما السلام.

۲. فلک: ف + لک: و برای تو